

## Ο ΣΙΜΩΝ ΚΑΡΑΣ ΑΠΑΝΤΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΜΙΣΑΗΛ ΜΙΣΑΗΛΙΔΗΝ: ΑΝΑΣΥΝΘΕΣΙΣ ΕΝΟΣ ΕΤΕΡΟΧΡΟΝΙΣΜΕΝΟΥ ΔΙΑΛΟΓΟΥ

Αλλόκοτος ο τίτλος, θα είπη τις αναγινώσκων ότι ο Καράς, ζήσας κατά τον 20όν αιώνα, απαντά εις τον Μισαηλίδην, δράσαντα εις τον 19ον κυρίως αιώνα, αποθανόντα δε περί τας αρχάς του 20ού. Προς τι, το λοιπόν, ο τοιούτος ετεροχρονισμός; Ιδού η απάντησις. Πρώτον, η ιστορία της εκκλησιαστικής μουσικής θεωρουμένη εν τω συνόλω της δέον όπως εκλαμβάνηται ως μία αέναος κίνησις, εν η οι πρωταγωνισταί αυτής ευρίσκονται ενίοτε εις σχέσιν διαλεκτικήν, δηλονότι αι θεωρίαι των είτε συμπληρούσιν είτε διορθούσιν αλλήλας. Δεύτερον, ο Καράς έθεσεν ως στόχον της εργασίας του να ανασυνθέση τας παλαιότερας αυτού θεωρίας τε και πρακτικάς, συστηματοποιών αυτάς και οιονεί «διαλεγόμενος» μετ' αυτών. Τρίτον, ο έτερος «συνομιλητής» Μισαηλίδης, εν τοις συγγράμμασιν αυτού, έθεσεν ερωτήματα θεωρητικής φύσεως άτινα όμως είχαν παραμείνη άνευ απαντήσεως άχρι της ελεύσεως του Καρά. Τέταρτον και τελευταίον, ότε το σωτήριον έτος 1906 ο Μισαηλίδης εξεμέτρα το ζην, εγενάτο ο Καράς, προοιονίζων ούτως ειπείν τον μεταφυσικόν αυτού «διάλογον» μετά του μεγάλου Σμυρναίου μουσικοδιδασκάλου, κατά το πρότυπον του διδύμου Ρήγα-Σολωμού, καθ' ό, ότε ο Ρήγας Φεραίος εμαρτύρει κατά το έτος 1798, εγενάτο ο Διονύσιος Σολωμός.

Εκ των συγγραμμάτων του Μισαηλίδου, ερανισθόμεν εκ της διατριβής αυτού «Περί του εν τη καθ' ημάς εκκλησιαστική μουσική υπάρχοντος μεν, αλλά μη υπάρχοντος πλαγίου του τετάρτου ήχου», δημοσιευθείσης εν τη μουσική εφημερίδι «Φόρμιγξ» εν τω πρώτω αυτής φύλλω (1/10/ -15/10/1901, σ. 3), γεγονός δεικνύον την σημασίαν ήνπερ απέδιδεν η εφημερίς (και κατ' επέκτασιν οι εκκλησιαστικοί μουσικοί κύκλοι της εποχής) εις τας θέσεις του σοφού Σμυρναίου συγγραφέως. Εν αδραίς γραμμαίς, ο Μισαηλίδης δυσχυρίζεται ότι ο φερόμενος ως πλάγιος του τετάρτου ήχος δεν είναι πλάγιος τη αληθεία, διότι δεν τηρεί τους όρους του πλαγιασμού, δηλονότι η βάση του (ο φθόγγος Νη) δεν ευρίσκεται τέσσαρας φωνάς υποκάτω της βάσεως του κυρίου του ήχου, του Δ', όστις κατά τους Τρεις Διδασκάλους είναι ο φθόγγος Βου, βάση ων του Λεγέτου, καθ' ότι εις τον φθόγγον Δι ευρίσκεται η βάση του Β' χρωματικού ήχου, και δύο ήχοι δεν δύναται να έχωσι την αυτήν βάσην. Εάν λοιπόν ο Βου ληφθή ως βάση του Δ' ήχου, ο πλάγιος του δέον όπως ευρεθή εις τον κάτω Κε, όπερ άτοπον.

Την αιτίαν του τοιούτου αδιεξόδου, ο Μισαηλίδης επιρρίπτει εις τους Τρεις Διδασκάλους, οίτινες «δεν ηκολούθησαν καθ' όλα ακριβώς την των προκατόχων αυτών (Βυζαντινών και αρχαίων) κλιμακικήν πορείαν από βαρέως επί το οξύ φυσικώς, αλλά τουναντίον εβάδισαν από οξέως επί το βαρύ αντιθέτως». Πράγματι, εν τω «Μεγάλω Θεωρητικώ» του Χρυσάνθου, εύρηται πίναξ των επτά ήχων, πλην του πλ. Β', οδευόντων «από του οξέος επί το βαρύ» (1832, σ. 168), ήτοι εκ του Κε διαδοχικώς έως τον κάτω Ζω, δια τους ήχους πρώτον (Κε), δεύτερον (Δι), τρίτον (Γα), τέταρτον (Βου), πλ. Α' (Πα), πλ. Δ' (Νη), και πλ. Γ' ή Βαρύν (Ζω). Ερμηνεύων την τοιαύτην ανωμαλίαν, ο Χρυσάνθος σημειοί ότι «επειδή δε οι φθόγγοι του διαπασών έχουσι τόνους επτά, και δεν δύναται να δώσωσιν ίσα εις οκτώ ήχους, δια τούτο ο Πα γίνεται Ίσον του πλαγίου πρώτου ήχου και του πλαγίου δευτέρου. Και εάν δεν ευρίσκεται φυλαττομένη η τάξις των πλαγίων προς τους κυρίους, τούτο είναι, διότι συνέστησαν οι οκτώ ήχοι της ψαλμωδίας κατά τον Τροχόν και όχι κατά το Διαπασών». Τροχός δε, κατά τον αυτόν Χρυσάνθον, «λέγουσιν οι Εκκλησιαστικοί

μουσικοί μίαν μέθοδον, με την οποίαν αναβαίνουνσι και καταβαίνουνσι διατονικώς τα διαστήματα του Πενταχόρδου» (έ.α., σ. 29).

Τουναντίον, εις το βυζαντινόν σύστημα οκτωηχίας («διαπασών»), αι μεν βάσεις των κυρίων ήχων κατελάμβανον τους τέσσαρας υψηλούς φθόγγους της κλίμακος, αι δε βάσεις των πλαγίων ήχων κατείχον τους τέσσαρας χαμηλωτέρους φθόγγους, εκκινούντες εκ των κάτω προς τα άνω, ήτοι κύριοι ήχοι: Α' (Κε), Β' (Ζω), Γ' (Νη), Δ' (Πα, όπερ κατέβη εις τον Δι δια την οξύτητα του «ορθού» φθόγγου) και οι πλάγιοι των τέσσαρας φωνάς υποκάτω: πλ. Α' (Πα), πλ. Β' (Βου), πλ. Γ' (Γα) και πλ. Δ' (Νη). Εκ της αντιπαραθέσεως των δύο συστημάτων ο Μισαηλίδης καταλήγει εις το συμπέρασμα ότι η μουσική κατάταξις των ήχων κατά τους 3 Διδασκάλους «δεν είνε πολύ ακριβής και επιστημονική». Εφαρμόζων την κατά τετραφωνίαν απόστασιν κυρίων και πλαγίων ήχων εν τη θεωρία των Τριών Διδασκάλων, ο Μισαηλίδης ορθώς ζητεί τον πλ. Β' εις τον Νη, εφ' όσον ο κύριος Β' ευρίσκεται εις τον Δι, ως ο πλάγιος Α' ευρίσκεται εις τον Πα απέχων τετραφωνίαν εκ του κυρίου του Α' (Κε) και ο Βαρύς εις τον Ζω απέχων τετραφωνίαν εκ του κυρίου του Γ' (Γα). Ευρίσκεται όμως εν αμηχανία ενώπιον της θέσεως του πλ. Δ' ήχου εις τον Νη, εν σχέσει προς τον κύριόν του εις τον Βου (Λέγετον), μη πληρούσης την τετράφωνον απόστασιν εκ του κυρίου του. Διο και ερωτά: «Αλλ' αφού δεν ευρίσκομεν αυτόν εις την τετάρτην θέσιν των πλαγίων ... τότε πώς ωνομάσθη πλάγιος του τετάρτου; Έπεται λοιπόν ότι ο Νη δεν είναι τεθειμένος παρά των αιιδίμων διδασκάλων εις την τακτικήν και πρέπουσαν αυτό θέσιν, εν άλλοις λόγοις η κατάταξις των καθ' ημάς ήχων δεν είνε τεχνηέντως και επιστημονικώς ωρισμένη υπό των διδασκάλων».

150 έτη βραδύτερον του Χρυσάνθον και 80 μετά την διατριβήν του Μισαηλίδου, ο Σίμων Καρας δίδει την απάντησιν. «Οι εκκλησιαστικοί μουσικοί», λέγει, «αποβλέποντες εις την αποφυγήν ατάκτων κραυγών εν τη ψαλμωδία, εάν αι βάσεις των ήχων ήθελον ήναι υψηλαί, καθόρισαν τας βάσεις των εκκλησιαστικών ήχων επί των φθόγγων του 'μέσου διαπασών'», δηλ. εκ του κάτω Ζω εν αναβάσει προς τον Κε, «μεταφέροντες τους επί των υψηλών φθόγγων ήχους δεύτερον, τρίτον και τέταρτον τετράφωνον είτ' επί της βάσεως των πλαγίων αυτών δια την ταυτότητα των εις τας κλίμακας αυτών μουσικών διαστημάτων, είτε κι' επί της αντιφωνίας των κυρίων» («Θεωρητικόν» 1982, τ. Α', σ. 232). Ούτω, ο Δ' ήχος μετετοπίσθη εκ του άνω Πα εις τον Δι (Δ' Άγια) ή και εις τον κάτω Πα (Δ' Στιχεραρικός), ο Γ' ήχος εκ του άνω Νη μετεφέρθη εις τον Γα, ένθα το πρώτον ο πλάγιός του, ο δε πλάγιος του Γ' ή Βαρύς μετεφέρθη εις τον Ζω (καίτοι μία μορφή Βαρέως παρέμεινεν εν τω Γα). Εν συνεχεία, ο Β' χρωματικός εκ του άνω Ζω μετεκινήθη εις τον Βου έχων όμως πορείαν προς τον Δι (συνωδά τη μαρτυρία αυτού φερούση δίφωνον ανάβασιν ολίγου και κεντημάτων), εφ' ω και επεκράτησεν ο Δι ως βάσις του Β' ήχου. Τέλος, ο Α' ήχος εκ του Κε μετετέθη επί του Πα, βάσεως ούσης του πλάγιου Α', ει και ο τετράφωνος Α' επί του Κε παρέμεινεν εις μαθήματα τινά ως ανάμνησις του παλαιού ήχου (όρα Δοξολογίαν Ιακώβου εις ήχον Α' τετράφωνον).

Η ανωτέρω ερμηνεία του Καρα γεννά την επομένην απορίαν του Μισαηλίδου: Ει ούτως τα πράγματα έχουσι, «τις είνε ο κύριος του καλουμένου πλάγιου δ' ήχος, ίνα εκ του κυρίου του ανεύρωμεν τον αληθή αυτού πλάγιον αν υπάρχη ή όχι»; Εις όσους μεν του έλεγον ότι ο Δ' ήχος έχει βάσιν εις τον Δι, ο μεγάλος Σμυρναίος μουσικός απήντα ότι ο Δι είναι η βάση του Β' χρωματικού, εις δ' εκείνους οπού προέβαλον τον Βου ως βάση του Δ' ήχου, ούτος αντέτεινε ότι εις τοιαύτην περίπτωσιν ο πλάγιός του ήθελεν είναι εις τον κάτω Κε (μίαν τετραφωνίαν υποκάτω),

όπερ αδύνατον, ως ελέχθη. «Ιδού λοιπόν προφανείς απορίες», σημειοί ο Μισαηλίδης με αξιοζήλευτον ειλικρίνειαν (ήνπερ εἶθε να εἶχον και σύγχρονοι ιεροψάλται), «ιδού ημεῖς ἅπαντες εν αμφιβολία και αβεβαιότητι ευρισκόμενοι και αγνοοῦντες αν ο Δι εἶνε αείποτε δεῦτερος ἦχος ἢ τέταρτος και ο Βου αείποτε τέταρτος ἢ λέγετος»!

Εἶδομεν ὅμως ὅτι ο παλαιός Β' ἐκείτο εις τον ἄνω Ζω και κατήλθεν εις τον Βου με πορείαν προς τον Δι, αφ' ου οὕτως ἢ ἄλλως πορεύεται ἀνά τρίχορδα (Βου-Δι-Ζω). «Συνήθως ὅμως», λέγει ο Καράς, «δια λόγους πρακτικούς φωνητικῆς εκτάσεως επί το οξύ, ἤδη ἀπό του ιη' αἰῶνος, οι νεώτεροι εκκλησιαστικοὶ μουσικοί, την μεν βάσιν του χρωματικῆς δευτέρου μεταθέτουσιν επί του Δι του τετάρτου ἦχου, παράγουσιν δε την κλίμακα αὐτοῦ εκ της κλίμακος των τετάρτων ἦχων, δι' υφέσεως των φθόγγων Κε και Πα» («Θεωρητικόν» 1982, τ. Β', σ. 4). Η δε δίφωνος ἀνάβασις ἐξ ολίγου και κεντημάτων εν τη μαρτυρία του Β' ἦχου, εκτός της πορείας ἀπό του Βου εις τον Δι, τίθεται, λέγει ο Καράς, και ως υπενθύμησις «ὅτι η φυσική του θέσις εἶναι δύο φωνάς ἄνω του Δι ... ἦτοι εις τον φθόγγον Ζω, εκ του οποιου δια το υψηλόν της θέσεως μετεφέρθη η βάση του επί του Δι» («Θεωρητικόν» ἑ.α.). Το ὅτι ο Βου υπήρξεν η πρώτη βάση τού μετατεθέντος εκ του Ζω Β' ἦχου ημπορεῖ να γίνῃ αντιληπτόν και δια της επιβιώσεως ἕως της σήμερον ὕμνων του Β' ἦχου κατάληξιν ποιούντων εις τον Βου, ως «Ἡ ἀσώματος φύσις...» της Μ. Τεσσαρακοστῆς, η Θ' ὠδή «Ὡ των ὑπέρ νουν...», κ.ε. Ἀρα, ο Δι εἶναι η φυσική βάση του Δ' ἦχου, ο πλ. Δ' ο φυσικός πλάγιός του, και ο Β' εἶναι χρωματικός ἦχος ἐξελθών εκ του Δ' διατονικῆς.

Καίτοι το θέμα του Δ' εκ του Δι ἦχου και του πλαγίου του εις τον Νη ἐλύθη, εκκρεμές παραμένει το θέμα του Δ' εκ του Βου, του και Λεγέτου καλουμένου, εις ὃ, επανερχόμενος ο Μισαηλίδης, ἐρωτά μετ' ἀπορίας: «Ἐκ των κυρίων εἶνε οὗτος ἢ εκ των πλαγίων; Ἐάν μεν εκ των κυρίων ἐστὶ τις ο πλάγιος αὐτοῦ; Ἐάν δε εκ των πλαγίων, τις ο κύριος αὐτοῦ;». Ο Μισαηλίδης γράφει ὅτι η ονομασία Λέγετος προήλθε εκ της ἀγνοίας των διδασκάλων περί του εν προκειμένῳ ἦχου, διότι «οι αοίδιμοι διδάσκαλοι ηγνόουν τα περί του ἦχου τούτου ως και περί του πλαγίου αὐτοῦ και ἀποροῦντες διηρώτων ἀλλήλους λέγοντες: -Τις εἶνε ο πλάγιος του Λεγέτου ἦχος; Και ἐρωτώμενος, ἀγνοῶν και οὗτος, τον ἕτερον παρεκέλευε να του εἶπη, λέγων: - Λέγετο συ.. Και οὕτως, ο εἰς 'λέγετο συ', ο ἕτερος 'λέγετο συ' και οὕτω καθεξῆς». Ο προβληματισμένος Σμυρναῖος μουσικός καταλήγει εις το συμπέρασμα ὅτι «κατὰ την ταπεινήν ημῶν γνώμην, ο Λέγετος ἦχος ως εκ της θέσεώς του εἶνε ο Γόρδιος δεσμός της των εκκλησιαστικῶν ἦχων μουσικῆς κατατάξεως». Δια τούτο, τείνων την ἀσθενή χεῖρα του ἵνα εὖρη ἐτέραν ρωμαλεωτέραν, ἀναφωνεῖ: «Ο γινώσκων ἀληθῶς και ἀκριβῶς τα περί του ἦχου τούτου παρακαλεῖται θερμῶς ὅπως ἀπαντῶν ἐπιλύση τας ἀπορίας μας ταύτας και ἐξαγάγη ημᾶς του σκότους της ἀγνοίας»!

Προς την κραυγὴν ἀγωνίας του Μισαηλίδου ἐδραμεν ο Σίμων Καράς, ὅστις δώσας αὐτῷ χεῖρα βοηθείας και ἀντιλήψεως, παρέσχεν εν ταυτῷ και την ἀκόλουθον ἐξήγησιν. Ο Λέγετος εἶναι πλάγιος ἦχος, και δη πλάγιος του Δευτέρου Διατονικός, διότι «ἔχει μορφήν και ἀκουσμα πлагίου ἦχου», και διότι εὐρίσκεται «μίαν φωνὴν ἄνω του πλ. Α' εκ του Πα και μίαν κάτω του πλ. Γ' η βαρέως εκ του Γα» («Θεωρητικόν» 1982, τ. Α', σ. 255). Το δε ἀπήχημά του «Λέγετος» (Δι-Γα-Βου), ευρισκόμενον «εν κατιούση φορά», παραμένει ἀδιάψευστος μάρτυς της πλαγιότητος αὐτοῦ, δεδομένου ὅτι τα ἀπήχηματα των κυρίων ἦχων ἀναβαίνουσι, τα δε των πλαγίων ἦχων καταβαίνουσι, κατὰ τε την παλαιάν τάξιν (π.χ. Ἀνανές, νεανές, κλπ.) και την νεωτέραν (βλ. «Μέγα Θεωρητικόν» Χρυσάνθου, σ. 135-142). Ἄκουσμα πлагίου ἦχου παρέχουσι και οι προτασσόμενοι των τροπαρίων του Λεγέτου στίχοι,

οίτινες άρχονται μεν επί του Βου, αλλ' αναγόμενοι εις τον Δι ή και υψηλότερον επανακάμπτουσι εις την βάση Βου, ενώ οι στίχοι των κυρίων ήχων συνήθως αναβαίνουσι παραμένοντες υψηλότερον της βάσεως αυτών (ιδέ εις τον Α' ειρμολογικόν ήχον). Έτερον χαρακτηριστικόν της πλαγιότητος του Λεγέτου έσται η κατά περιστάσεις επταφωνία του εις τον άνω Βου, ως εν τω «Άγιος Αθάνατος» του Νηλέως Καμαράδου. Τέλος, εκ του Λεγέτου παράγεται ο χρωματικός Β' εκ του Βου, «επέχων θέσιν μαλακού χρωματικού πλαγίου δευτέρου», δια διέσεως του Δι προς τον Κε και του άνω Πα προς τον άνω Βου, ως εις την Δοξολογίαν του Ιακώβου Πρωτοψάλτου εις ήχον Β' και εις τον ειρμόν «Η τον αχώρητον θεόν..» («Θεωρητικόν» τ. Β', σ. 26).

Ει και ο Λέγετος ήχος εστί πλάγιος του Δευτέρου διατονικός, «τις ο κύριος του Λεγέτου», επιμένει ο Μισαηλίδης, θέλων αφ' ενός μεν να αποσαφηνίση το όλον θέμα, αφ' ετέρου δε να δοκιμάση τα θεωρητικά όρια του Καρά. Ο Δεύτερος (μαλακός) διατονικός είναι ο παρ' ημίν καλούμενος Βαρύς επτάφωνος εκ του Ζω, έρχεται η απροσδόκητος απάντησις. Έχει ήδη λεχθή ότι, το παλαιόν, εις τον άνω Ζω έκειτο η βάση του Δευτέρου ήχου, χρωματικού τε και διατονικού, αλλ' επειδή «ευρισκόμεθα ήδη εκτός του μέσου διαπασών (κάτω Ζω-Κε) όπου καθίσταται φωνητικώς εφικτή η θεμελίωσις ήχων εκκλησιαστικών ... τον ήχον τούτον, από της αντιφωνίας αυτού (Ζω) θεωρούσιν οι εκκλησιαστικοί μουσικοί, καλούντες αυτόν, τώρα πλέον, Ήχον Βαρύν, ως ευρισκόμενον κάτω του φθόγγου Νη του πλ. Δ', πρώτης βάσεως παραγωγής της εκκλησιαστικής οκτωηχίας» («Θεωρητικόν» έ.α., σ. 331). Απόδειξις δε τούτου η μαρτυρία του Βαρέως, σώζουσα την δίφωνον ανάβασιν εξ ολίγου και κεντημάτων, ήτις δέον να νοήται ως εκ του Δι, «δευτέρας βάσεως παραγωγής της εκκλησιαστικής οκτωηχίας» («Θεωρητικόν» έ.α., σ. 332). Απόηχος του παλαιού δευτέρου (διατονικού) ήχου εις τον άνω Ζω είναι η Δοξολογία του Δανιήλ Πρωτοψάλτου εις ήχον Βαρύν, ήτις άρχεται και καταλήγει εις τον άνω Ζω. Εκ του παλαιού διατονικού δευτέρου εκ του άνω Ζω παράγεται και ο νυν Δεύτερος χρωματικός εκ του Δι, δια μόνης μιας διέσεως του Πα προς τον Βου (έ.α., σ. 347). Είμεθα, μετά ταύτα, βέβαιοι ότι ο Μισαηλίδης, ει έζη, «θα ομολογούσε χάριτας» τω Καρά, ως ούτος λέγει κατακλείων την περισπούδαστον αυτούπραγματείαν.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ περιέχον την άρσιν παρερμηγείων και παρανοήσεων τινών περί το έργον του Καρά.

Η «εκ τυχαίας χειρονομίας» περιγραφόμενη υπό του Καρά «πτώσις του μουσικού παραπετάσματος» την 24/12/1940 («Θεωρητικόν» τ. Α', σ. δ') φαινόμενον εστί πολλάκις απαντώμενον εις περιπτώσεις μεγάλων ανακαλύψεων υπό επιστημόνων τε και ερευνητών. Ούτω, ο πολύς Νεύτων νεαρός ων τω 1666 και σπουδάζων εν τω παλαιφάτω πανεπιστημίω της Κανταβρυγίας (εκ του οποίου και ο γράφων σεμνύνεται ως ειληφώς το διδακτορικόν αυτού δίπλωμα), συνέλαβε την θεωρίαν της βαρύτητος καθήμενος εις τον κήπον αυτού και βλέπων μήλον πίπτον, καθ' ην στιγμήν η Σελήνη έλαμπεν επί του ουρανού. «Η βαρύτης ήτις ηνάγκασε το μήλον να πέση», συνελογίσθη ο ρεμβάζων νεανίας, «δεν είνε δυνατόν άρα γε να έχη επίδρασιν και επί του δορυφόρου της γης; Εάν η Σελήνη ήτο ελευθέρα πάσης γήινης επιδράσεως θα εκινείτο ευθυγράμμως και ομαλώς, αφού όμως κινείται κυκλικώς σχεδόν περί την γην θ' αναγκάζεται προς τούτο υπό τινος δυνάμεως, διευθυνομένης, ως και η βαρύτης, προς το κέντρον της γης. Μήπως η δύναμις αύτη είναι αυτή αύτη η βαρύτης»; Τον αυτόν τρόπον, ο «Νεύτων της ημετέρας μουσικής», ο νεαρός τότε Καράς, «εκ τυχαίας χειρονομίας» - ήτις ατυχώς δεν περιγράφεται - συνέλαβε «το

μέχρι τότε αγνοούμενον και σήμερα ακόμη αμφισβητούμενον παρά των αγνοούντων αυτό, σύστημα της παλαιότερας μουσικής γραφής» («Θεωρητικόν» έ.α.).

Προσοχή όμως! Ο Καράς δεν απειράθη να επαναφέρει την παλαιάν βυζαντινήν παράδοσιν αντικαθιστών δι' αυτής την νεωτέραν, αλλά να επανασυνδέση το παρελθόν και το μέλλον εις μίαν ενότητα αρραγή. Η μέθοδος αυτού ομοιάζει προς την σύγχρονον τάσιν ενίων γλωσσολόγων και δημοσιογράφων όπως εμπλουτίζωσι την νυν καθομιλουμένην τε και γραφομένην κοινήν δημοτικήν δι' εκφράσεων της καθαρευούσης, αίτινες δια της πυκνότητος αυτών προσδίδουσι κύρος εις την γλώσσα μη εμφανιζόμεναι ως ξένον σώμα.

**Καθηγητής Ιωάννης Πλεμμένος**